

ИНОВАЦИИТЕ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В БЪЛГАРИЯ – ОСНОВНИ ПАРАМЕТРИ И ОЦЕНКИ

Доц. д-р Искра Пантелеева

Катедра „Индустиален бизнес и предприемачество“

СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме

Иновациите и предприемачеството са атрактивна за изследване проблематика, която от векове държи интереса на учените, фокусира вниманието на бизнеса, политическите среди и институциите, принуждавайки ги непрекъснато да търсят, предлагат и прилагат действия и мерки за постигане на добри икономически резултати, генериране на растеж и поддържане на конкурентоспособност на стопанските системи на всички нива на агрегиране – на равнище предприятия, в регионален, отраслов и национален план. В доклада се представят емпирични данни – концентриран емпиричен израз на общата картина в областта на иновациите и предприемачеството в България, формулират се констатации и се очертават ключови области за целеви въздействия от/върху всички играчи с отношение към иновациите и предприемачеството.

Ключови думи: иновации, предприемачество, иновационно предприемачество.

INNOVATION AND ENTREPRENEURSHIP IN BULGARIA – BASIC PARAMETERS AND EVALUATIONS

Assoc. prof. Iskra Panteleeva, PhD

Industrial business and entrepreneurship Department

Academy of Economics “D.A.Tsenov”

Abstract

Innovation and entrepreneurship are attractive issue, which has been in the interest of scientists for centuries, which focusing business, political circles and institutions, forcing them to constantly seek, propose and implement actions and measures to achieve good economic performance, generate growth and maintaining the competitiveness of business systems at all levels of aggregation – at enterprise, regional, sectoral and national level. In the report are presented empirical data – a concentrat-

ed empirical expression of the background of innovation and entrepreneurship in Bulgaria. Findings and outlines key areas for targeted impacts from/on all players with respect to innovation and entrepreneurship are formulated.

Key words: innovation, entrepreneurship, innovative entrepreneurship.

Нововъведенията и предприемчивостта винаги са съпътствали общественото развитие, съдействайки за нарастване на индивидуалното и публичното богатство. Значимостта и актуалността на тази проблематика я правят интересна и дискуссионна. Тя е в ползрението на учени, бизнес, институции и политици. От векове се изследват и продължават да се изследват механизмите за трансформиране на креативните идеи в продуктивни резултати, способни да задоволяват в по-висока степен и качество личните и индустриалните потребности, да носят печалба, да осигуряват растеж и благоденствие. Днес обаче повече от всякога иновациите и предприемаческият дух се утвърждават като една от най-необходимите и най-важните иманентни характеристики на предприятията и икономиките. Набирането на и умелото боравене с информацията за техните количествени и качествени измерения се превръща в ключов фактор и ценен инструмент за вземането на адекватни управленски решения на всяко ниво на агрегиране на икономическите системи. Дефинирането на области и тематични направления, конструирането на показатели за установяване на иновационните измерения и генеративните способности на икономиките да създават знание и доходи на база силно изразен предприемачески подход предоставя възможност за многопосочни съпоставки между стопански субекти, отрасли и държави. От подобни позиции, целта на настоящия доклад е да се представят някои основни данни за България, индикиращи в синтезиран вид за наличието/липсата на икономическа мощ на стопанските субекти и националната ни икономика да създават богатство и бележат растеж чрез иновации и предприемачески подход. На тази база се идентифицират области за въздействие и формулират идеи, насочени към постигането на позитивен тренд за българския бизнес и икономиката като цяло.

Трансформирането на социалните и икономическите системи променя установените бизнес модели и тяхната философия – от строго хронометриране на стопанската дейност, поддържане на ниски разходи и екстензивно разширяване на производството към завоюване на конкурентни предимства чрез креативност и интерактивност, гъвкавост и импровизация, иновации и предприемачески инициативи във всички сфери на икономиката и обществото. През последните десетилетия динамичната и силноконкурентна среда предявява високи изисквания към резултатите от стопанската дейност и насочва усилията на бизнеса към поведения, базирани на множество конкуриращи се помежду си стойностни вериги, и оптимизиране на икономическите процеси в регионален и национален план, особено чрез предприемачески инициативи и действия.

Какво показват статистическите данни за България? Какъв е иновационният компонент и доколко предприемаческият елемент като системна характеристика на страната ни са достатъчно забележими и с позитивен контекст, позволяващи лесно/ясно да се установят процеси и тенденции –индикатор за нарастващи възможности за генериране на потенциал, конкурентни предимства и икономически растеж?

Налице са редица данни под формата на качествени оценки, единични и агрегирани показатели, множество визуализации на общата картина в страна ни. В продължения десетилетия се представят анализи и оценки, идентифицират се проблеми, предлагат се решения и т.н. Какви обаче са измеренията на подобно целево поведение на ключовите бизнес и институционални играчи, доколко това поведение действително е довело до позитивни последици и значими резултати? Текущите данни говорят сами за себе си.

Иновационният компонент е атрактивен, декларира се интензивното му експлоатиране в множество стратегически документи, предлагат се финансови инструмент и се прилагат действия, но България продължава да заема незавидното предпоследно място в семейството на европейските държави (вж. фиг. 1). Липсват достатъч-

Страна	Среднее количество детей на женщину
Россия	34
Беларусь	48
Хорватия	55
Польша	55
Латвия	58
Унгария	68
Германия	68
Словакия	70
Литва	75
Италия	75
Молдавия	78
Испания	78
Литва	80
Бельгия	82
Португалия	85
Чехия	88
Словения	98
ЕС	100
Франция	108
Ирландия	115
Венгрия	120
Амстердам	120
Австрия	120
Германия	122
Великобритания	125
Холандия	128
Финляндия	130
Дания	135
Швеция	140

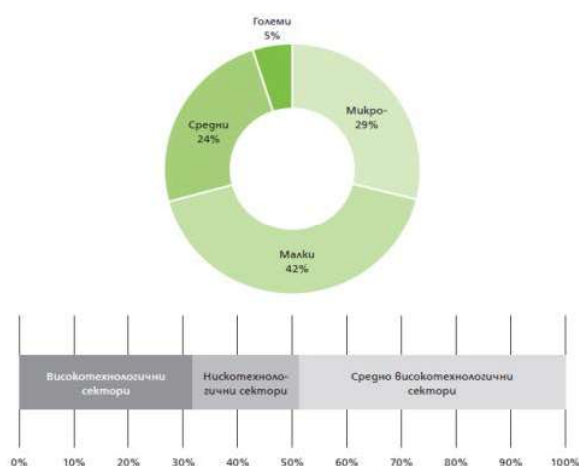
Източник: European Innovation Scoreboard, 2017, Иновации.бг, с. 25.

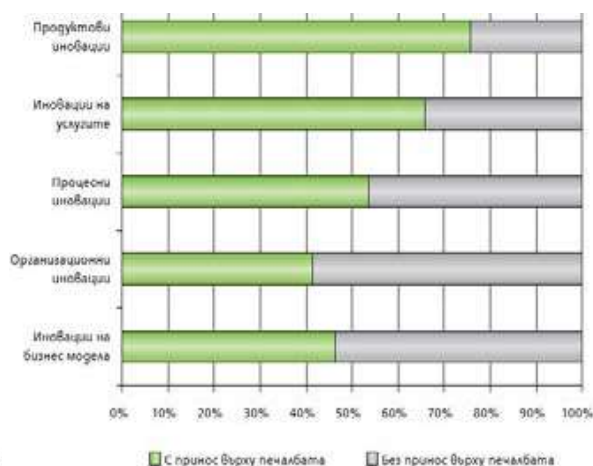
Източник: European Innovation Scorbord, 2017, В: Иновации.бг, ПИК, 2017, с. 26.

Източник: Иновации.бг, ПИК, 2017,
с. 26.

Какво прави бизнесът в иновационната сфера? Иновационният му профил е с акцент върху малките предприятия и средно високо-технологичните сектори на икономиката (вж. фиг. 4). Разчита се предимно на продуктови иновации и иновации в услугите (вж. фиг. 5), макар доказан емпиричен постулат да е, че процесните иновации са източни на значимия принос за постигането на икономически резултати и растеж.

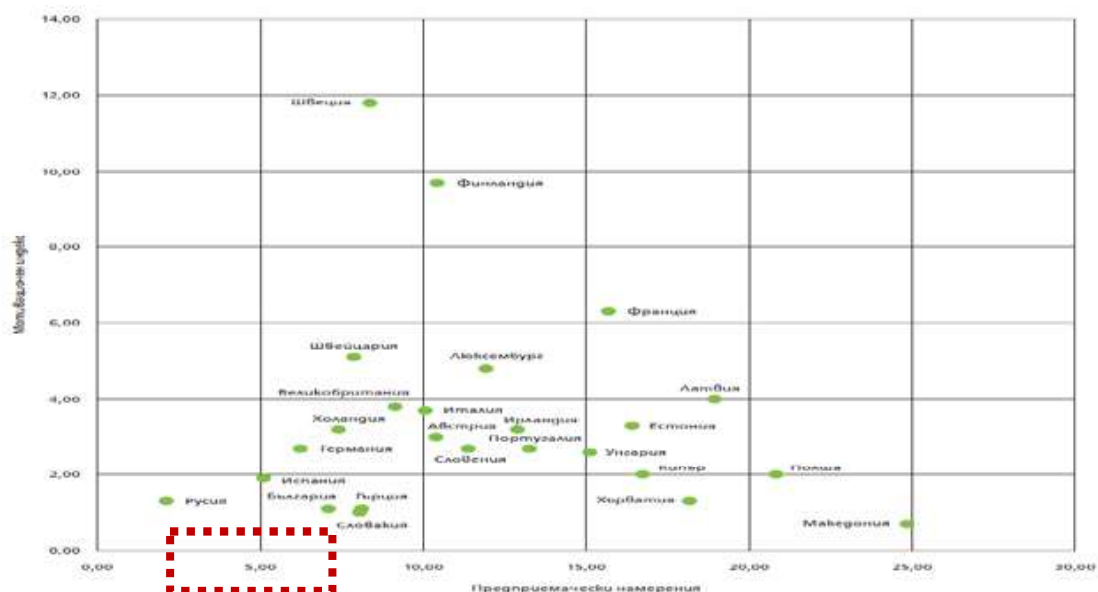
Фиг. 4. Профил на иновативните предприятия в България

Фиг. 5. Принос на иновациите към финансовите резултати на иновативните предприятия

Източник: Иновации.бг, ПИК, 2017, с. 28, с. 32.

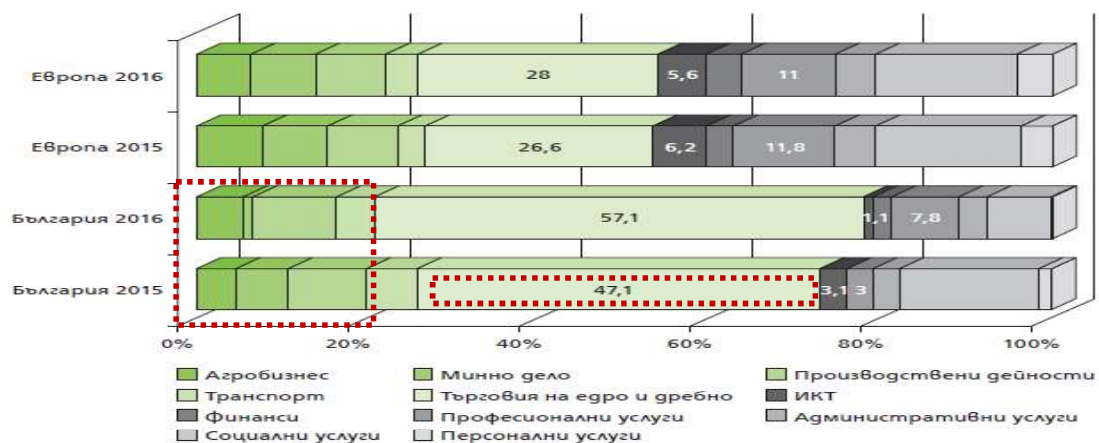
Предприемаческият елемент е също важен параметър за измерване на потенциала за развитие и генеративните резултати на всяка икономика. През подобна призма данните за България и водещи европейски икономики като Франция, Швеция, Германия и др. показват сравнително аналогични стойности от гледна точка на предприемачески намерения. В мотивационен контекст обаче посочените констатации променят общата картина и потенциалните последващи бизнес действия в негативен план (вж. фиг. 6). Декларира се намерения, но в сферата на пожеланията или като представа за възможна добра професионална реализация, и не толкова като реални стъпки в обмислен порядък и сериозна подготовка за стартиране на бизнес.

Фиг. 6. Профил на предприемаческата активност, Европа, 2016 г.

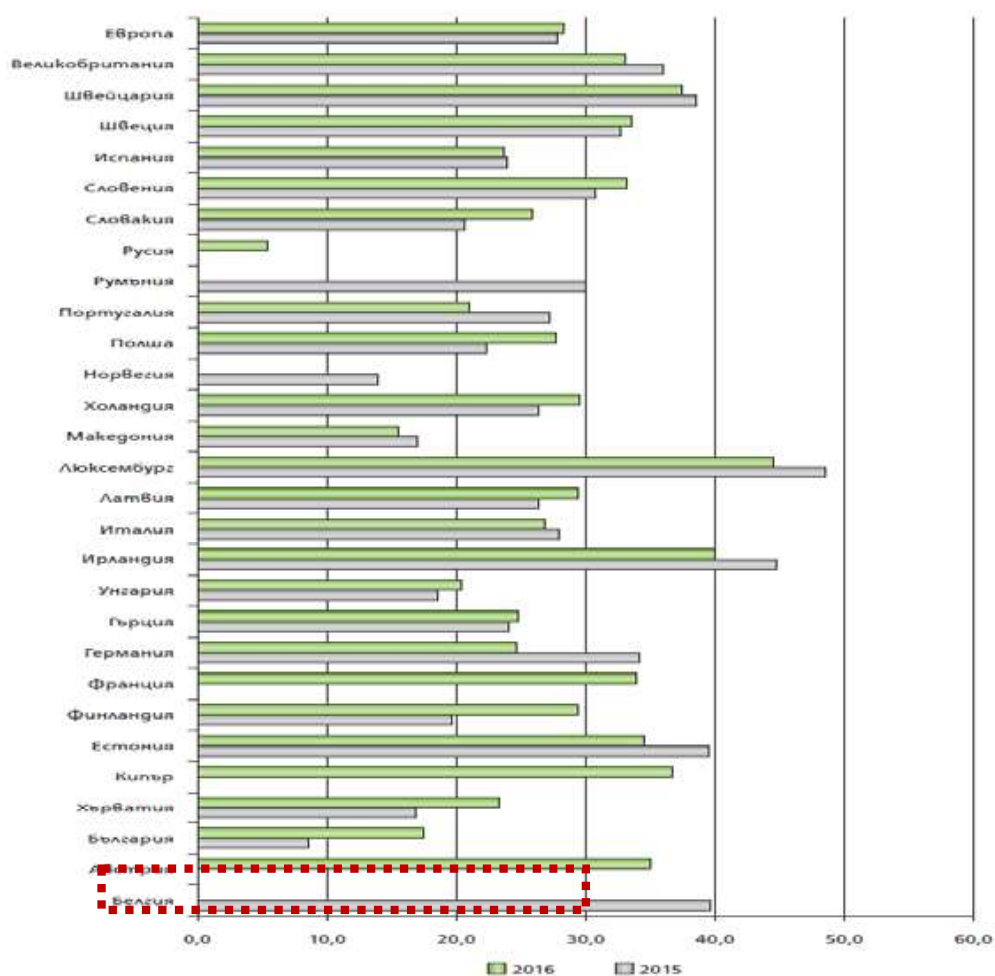
Източник: The Global Entrepreneurship Monitor (GEM), В: Иновации.бг, ПИК, 2017, с. 48.

Българският предприемач възприема търговията като сектор с най-големи възможности за продуктивно предприемаческо поведение, носещо доходи и жизнен стандарт, най-вече на индивидуално ниво и ниво семейство. От позициите на икономиката като цяло – подобна предприемаческа активност, „да“ има своето място най-вече като източник на оптимизационен междуетраслов ефект, но от стратегическа гледна точка икономическите дейности с най-добри перспективи за значими многоаспектни позитиви са силно подценени или недооценени като среда за правене на бизнес и професионална реализация (вж. фиг. 7).

Фиг. 7. Секторна структура на предприемаческата активност, 2016 г., %

Източник: The Global Entrepreneurship monitor (GEM), В: Иновации.бг, ПИК, 2017, с. 49.

Фиг. 8. Равнище на иновативност на предприемаческата активност, 2016 г., %

Източник: The 2016 Global Entrepreneurship Monitor (GEM), В: Иновации.бг, 2017, с. 50.

Естествен резултат от посочената емпирика е ниското равнище на иновативност на предприемаческата активност (вж. фиг. 8), особено от позициите на продукти и процеси, водещи до нарастване на БВП на база реален икономически растеж.

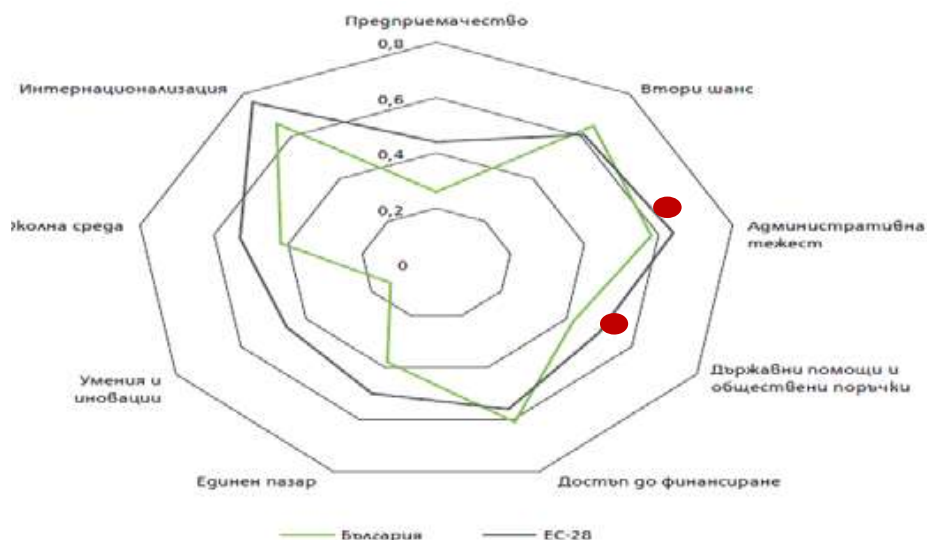
Съществен принос за подобни резултати имат недобрите характеристики на предприемаческата екосистема – недостатъчното предприемачески познания и умения, които предлага за усвояване образователната система (особено в по-ниските степени), липсващата или недооценената държавна подкрепа, проблемите от ценностен характер или свързани с народопсихологията на българина и др., което създава неблагоприятни характеристики на входа на икономическата система и възпрепятства интензивните процеси на технологичен трансфер (вж. фиг. 9).

Фиг. 9. Рамкови условия на предприемаческата екосистема, 2016 г.

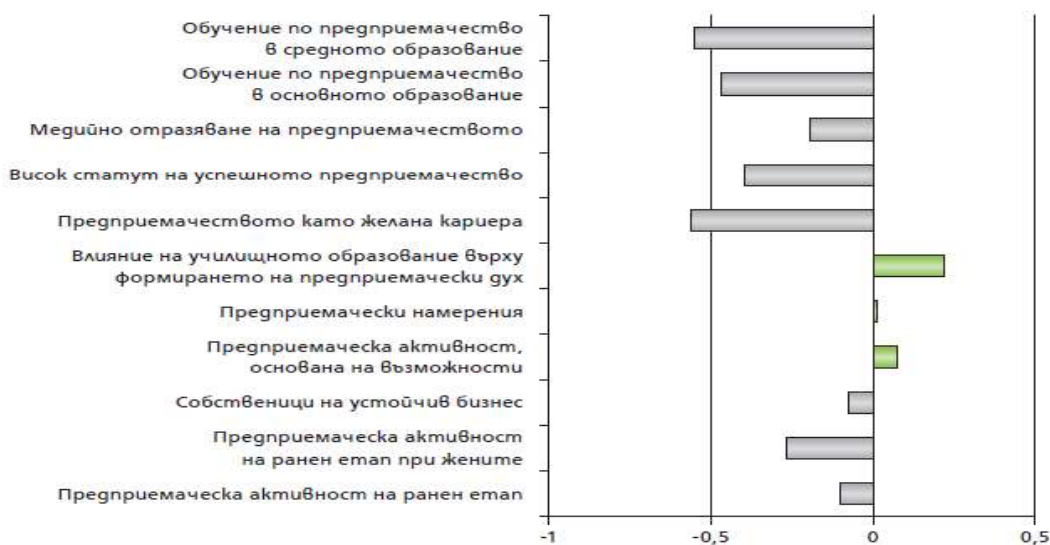
Източник: The 2016 Global Entrepreneurship Monitor (GEM), В: Иновации.бг, ПИК, 2017, с. 51.

Посочените параметри и стойности на редица показатели поставят България в неблагоприятни позиции, особено в ключовите области – иновации и предприемачество (вж. фиг. 10), и генерират аргументи за недостатъчния напредък в област „Предприемачество“ (вж. фиг. 11).

Фиг. 10. Профил на България, The Small Business Act, 2016 г.

Източник: 2016 SBA Fact Sheet, Bulgaria, http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review-2016_en, В: Иновации.бг, ПИК, 2017, с. 51.

Фиг. 11. Напредък на България в област „Предприемачество“, 2008 – 2016 г., Средна стойност на ЕС=0

Източник: 2016 SBA Fact Sheet, Bulgaria, http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendly-environment/performance-review-2016_en, В: Иновации.бг, ПИК, 2017, с. 52.

Какво оттук нататък следва да се предприеме? Много от

правилните мерки и действия са разписани, просто следва да се приведат в действие и да се провокира активност в посока реално, измеримо изместване на фокуса към основните „бизнес мейкъри“. Държавата в лицето на съответните институции следва най-накрая да съдейства (единствено) за формирането на параметри и характеристики на средата, благоприятни за предприемаческа инициатива и иновационно развитие.

По отношение на отделните елементи на средата:

■ **Политическа среда** – осигуряване на предвидимост и стабилност на политическата система (нисък политически риск) като гаранция за провеждането на целенасочена и последователна политика за устойчива иновационна и предприемаческа активност.

■ **Правна среда** – предоставяне на свобода на действие и гарантиране защитата на съвкупността от права, благоприятстващи за стимулиране на иновационно поведение и предприемаческа инициатива – от гледна точка на брой, обхват, качество и съгласуваност на/между отделните законови и подзаконови актове, международни спогодби и споразумения за сътрудничество, система от лостове и механизми за регулиране процесите по спазване нормативната уредба и за създаване на среда, основаваща се на принципите на коректност и лоялна конкуренция.

■ **Икономическа среда** – формиране на благоприятен бизнес климат (особено инвестиционен и иновационен) чрез целенасочени позитивни въздействия върху основните икономически характеристики на средата, предоставяне на адекватен пакет от действия, определящи отношението на средата към иновационната и предприемаческата дейност в България.

■ **Пазарна среда** – урегулиране на поведението на пазарните играчи предвид спецификата на икономическата дейност, характеристиките на конкретните пазари и заеманата пазарна позиция; потребителското търсене и възможностите за отговор на пазарните потребности; отчитане тенденциите по отношение на новите техника, технологии, суровини и др. (тази среда оказва най-пряко въз-

действие върху “желанието” и “натиска” за поведенчески промени, свързани с динамичните потребителски изисквания и необходимостта от своевременна и адекватна реакция).

■ **Социално-психологическа среда** – формиране на т.нар. “невидим фактор” за позитивното влияние върху благоприятните характеристики на останалите елементи на средата: обществена нагласа и отношение към иновациите и предприемачеството; ценностна система, споделяна от преобладаващата част от обществото (особено от икономическия и политическия елит); ефективна система за мотивиране и стимулиране; повишаване информираността на обществото за съществуващите научно-технически постижения; развита комуникационна система и дигитална среда.

■ **Институционална среда** – предоставяне на адекватен административен капацитет на база висок експертен потенциал при ниско ниво на бюрократизъм, насочени приоритетно към стимулиране на експорта, въвеждане на данъчни облекчения за НИРД, индустриална подкрепа, предоставяне на пазарна информация и консултации, програми за обучение, възлагане на държавни поръчки и др.

По функционално-тематични направления:

● **Растеж** – формиране и закрепване на изходните детерминанти, разграничаващи „по-успешните от по-малко успешните икономики/предприятия”: увеличаване на иновационния капацитет за НИРД, повишаване на способността за технологично възприемане и разширяване на пазарния достъп, атрактивен предприемачески мотивационен профил и др. Спецификата и качествените характеристики на тези параметри определят способността на предприятията и националната ни икономика да иновират, особено на база предприемачески подход. Акцентът следва да се постави върху мениджърските умения, технологичната експертиза, пазарния капацитет, достъпа до капитали, абсорбативен и иновационен капацитет за НИРД.

● **Конкурентоспособност** – акцентиране върху гъвкавост,

многоаспектност и интегритет по отношение на пазарни изисквания; атрактивни номенклатура, разходни параметри, качество и цена; честота на пазарно въвеждане на нови изделия/услуги (най-вече под формата на пакет от атрактивни решения); поддържане на подходящ иновационен и предприемачески климат във вътрешнофирмен/отраслов/регионален контекст; засилване на управленския и чисто организационния капацитет.

- **Развитие** – формиране и прилагане на адекватни маркетингова, технологична, производствена, управленска и кадрова стратегии на база ясно формулирани, атрактивни, но и реалистични цели с разписани ресурси и инструменти за действие, отчитащи конкурентния натиск на средата, стратегическия фокус на постигане на резултати и потенциалните синергични и мултиплициращи ефекти не само в национален, но и международен план.

* * *

В настоящите условия на развитие на научното познание и на икономическите системи иновациите и предприемачеството се превръщат в мощен източник на конкурентни предимства. Съвременните парадигми ги издигат на пиедестал, трудно достижим за останалите средства за успешен бизнес и растеж. Все повече учени и все по-голям брой пазарни и институционални играчи насочват усилията си към търсенето на модел на бизнес поведение, основан на предприемачески подход и с фокус върху иновациите. Едни успяват, други – не толкова. За България единствен възможен вариант е обединяване усилията на всички или поне на ключовите участници в икономическия оборот и канализиране на поведението им в една посока, с цел – просперитета на страната и бъдещето на младите хора, които ще градят нейното „успешно утре“.

Използвана литература

1. Иновации.бг, Фондация „ПИК“, 2017.
2. European Innovation Scoreboard, 2017.
3. SBA Fact Sheet, Bulgaria (En), 2016.
4. The Global Entrepreneurship Monitor (GEM), 2016.

Контакти:

Искра Маринова Пантелеева

E-mail: i.panteleeva@uni-svishtov.bg